

EL TEATRE - La tragèdia

L'origen del teatre a Grècia

Tot i que no tenim dades concretes sobre l'origen del teatre a Grècia, podem anticipar que probablement el seu origen és estrictament àtic. De fet, les restes més antigues que es conserven d'un teatre grec es troben al camí d'Atenes a Marató, i la primera notícia que tenim del teatre grec prové d'Atenes, ciutat en la qual per primera vegada es van fer representacions teatrals públiques en un santuari dedicat al déu Dionís l'any 534 aC. Pel que sembla, com a gènere literari primer neix la tragèdia, i després, no gaires anys més tard, la comèdia. El festival teatral prengué la forma de concurs i el teatre derivà en actes de culte.

La tragèdia

Si s'hagués de resumir en un sol concepte l'essència de la tragèdia, aquest concepte hauria de ser "conflicte". I si n'hi poguéssim afegir un altre, hauria de ser "sofriment". Seria erroni del tot pensar que la tragèdia és teatre, en el sentit trivial que en l'obra "hi passa alguna cosa". Això és del tot aliè a l'esperit de la tragèdia; en certes obres d'Eurípides les accions se succeeixen a un ritme quasi frenètic, i en altres d'Èsquil, per exemple, no hi "passa" res.

I si haguéssim d'aplicar un adjectiu a "conflicte" i "sofriment", hauria de ser "sagrat". La tragèdia és sagrada per la relació que té amb el culte dionisiac: es representa a les festes dionisiàques com a part integrant d'una acció ritual més àmplia. És *sagrada* pels seus personatges: herois que es tutegen amb els déus, o els mateixos déus. *Sagrada*, pels conflictes que planteja: conflictes de consciència i molt greus, si més no en Èsquil, per exemple, i Sòfocles; el teatre d'Eurípides, tot i que no és inferior en valor al dels seus dos oponents, és diferent. *Sagrada*, perquè la seva faicó és mítica.

Hem dit que la paraula que sintetitza l'esperit de la tragèdia és "conflicte". Ara bé, un conflicte es pot o no resoldre. En línies generals, aquesta és la línia divisòria entre el teatre d'Èsquil i el de Sòfocles (Eurípides torna a ser un cas a part). De fet, Sòfocles no soluciona els conflictes, mentre que Èsquil els resol.

Pel que fa a l'estructura, la tragèdia es desenvolupa per mitjà de diàlegs o monòlegs dels actors que fan avançar la trama, s'anomenen *episodis* i estan separats els uns dels altres pels cants que entona el cor, que reben el nom d'*estàsims*. Aquests cants són fonamentals en la integració de la tragèdia i acostumen a ser comentaris d'allò que succeeix en l'acció o reflexions generals lligades d'alguna manera a les tesis de cada tragèdia, i dirigides directament a l'espectador. Aquesta forma recorda vagament el nostre teatre actual, dividit en actes amb els entreactes corresponents. L'òpera és l'hereva directa de la tragèdia grega.

Èsquil

Biografia

Èsquil va néixer a Eleusis, un barri extrem d'Atenes, l'any 525 aC. Era fill d'un ric terratinent anomenat Euforió. L'any 499 aC ja va compondre tragèdies per a un concurs. Va obtenir un primer premi per primera vegada l'any 484 aC i el tornà a guanyar dotze vegades més. Combaté a Marató (490 aC) i Salamina (480 aC); en la primera d'aquestes batalles morí el seu germà Cinègir. Aquesta època gloriosa de la pàtria atenesa va formar el seu esperit decisivament. Les seves obres l'havien fet famós, i el tirà Hieró el reclamà a Siracusa, ciutat a la qual viatjà l'any 470 aC. Hi romangué dos anys i retornà a Atenes, on triomfà novament en els certàmens. L'any 458 aC s'adreçà a Sicília per segona vegada, i hi morí, a la ciutat de Gela, l'any 456 aC. Ell mateix s'havia compost l'epitafi, en el qual no citava per res la seva activitat literària i únicament hi mencionava la seva condició de combatent a Marató i Salamina.

Tècnica teatral

Èsquil fa per primera vegada (no sabem si és innovació seva o ho pren dels seus predecessors en el gènere) la distribució de la matèria del mite heroic en tres parts, a partir de les quals escriu tres tragèdies que tracten els tres moments claus que l'autor ha assenyalat en la seva composició. L'obra acaba amb un drama satíric, una peça amb rivets grotescos destinada a descarregar l'ambient de la terrible tensió anterior.

Obres d'Èsquil

Escrigué al voltant de vuitanta obres –agrupades en tetralogies (tres tragèdies, o trilogia, i un drama satíric)– de les quals resten set, tres formant part d'una tetralogia, l'*Orestíada*, més altres quatre.¹

- Els *Perses*, segona peça de la tetralogia formada per *Fineu*, els *Perses*, *Glauc* i *Prometeu*, descriu l'efecte que la derrota de Salamina produeix a la cort persa. Tant Darios, el rei persa mort, que apareix a l'obra com un esperit d'ultratomba, i derrotat a Marató, com Xerxes, el rei viu derrotat a Salamina, reconeixen que han infringit el dret i que han pecat de supèrbia (ὕβρις) contra els déus.
- Els *Set contra Tebes*, tercera peça de la tetralogia formada per *Laios*, *Èdip*, els *Set contra Tebes* i l'*Esfinx*, explica com va ser la lluita fratricida de Polinices i Etèocles, lluita en la qual moren tots dos conduïts ineludiblement a un final horrorós.

¹ En ordre alfabètic: Ἑπτὰ ἐπὶ Θῆβας, Ἰκέτιδες o *Suplicants* (amb el mateix títol que la d'Eurípides), Ὀρέστεια (única trilogia conservada, i integrada per *Αγαμέμνων*, *Χοηφόροι* i *Εὐμενίδες*), Πέρσαι i Προμηθεὺς δεσμώτης.

- Les *Suplicants*, primera peça d'una trilogia titulada *Les danaiides*, explica com cinquanta germanes nascudes a Egipte i de pare grec, Dànaos, procedent d'Argos, tot recolzant-se en el dret sagrat d'asil, es dirigeixen a la ciutat grega per cercar-hi refugi, fugint dels cinquanta pretendents egipcis que es volen casar amb elles. La ciutat d'Argos les acull.
- *Prometeu encadenat*. Aquesta obra forma part d'una trilogia composta pel *Prometeu portador del foc*, el *Prometeu encadenat* i el *Prometeu alliberat*. Ens narra el càstig infligit per Zeus a Prometeu, perquè havia robat foc als déus i l'havia proporcionat als homes.
- L'*Orestíada* és l'única trilogia que perdura del teatre grec. Les tres obres de què constava, *Agamèmnon*, les *Coèfores* i les *Eumènides*, eren completades pel drama satíric *Proteu* (perdut actualment).
 - a) *Agamèmnon*. Narra el retorn a Argos, des de Troia, del rei Agamèmnon, que, tot just arribar, és assassinat per la seva pròpia esposa Clitemnestra, secundada pel seu amant Egist.
 - b) Les *Coèfores*. Narra la venjança ordenada per Apol·lo: Orestes mata la seva mare Clitemnestra com a venjança per l'homicidi del seu pare i és perseguit per les Fúries infernals.
 - c) Les *Eumènides*. Orestes fuig i arriba, perseguit per les Fúries, a Atenes. Es refugia a la muntanya d'Ares, lloc on la deessa Atena institueix el tribunal de l'Areòpag per jutjar-lo. El tribunal el jutja i l'absol. Les Fúries esdevenen benefactores (Eumènides) d'Orestes i de la terra atenesa.

El teatre d'Èsquil

Totes les tetralogies d'Èsquil podríem dir que presenten, com a tesi, dos punts de vista irreconciliables humanament, que arriben a situacions límit de desesperació però que finalment troben una justificació superior, en el pla diví.

La Justícia, que segons Hesíode viu entre els déus i que en Soló i Simònides queda desmitificada, atès que declaren que és alguna cosa abstracta aquí a la terra, recupera en Èsquil la seva seu divina: els homes no poden infringir-la (és la cèlebre "supèrbia" d'Èsquil com a ultratge inferit als déus) sense sofrir conseqüències funestes. Ni tampoc els déus: *Prometeu encadenat* n'és un exemple. Però la mostra més terrible de la Justícia violada es pot veure en els *Perses*, exteriorització impressionant de la ruïna total (moral i material) dels perses després de la desfeta de Salamina. Per bé que la situació real de l'home sobre la terra ens la il·lustra l'espantosa alternativa que s'ofereix a Orestes: o mata la pròpia mare per venjar el pare tot complint l'ordre del déu, o bé no la mata i passa per la vergonya d'haver deixat el seu pare sense venjar.

El que Èsquil ens vol dir és que l'home resta sotmès al déu fins i tot en les situacions més horroroses; "és millor per a l'home adorar el Destí", diu en un passatge famós de la seva obra; si no ho fa així incorre en error religiós (ἄτη), i això és molt pitjor encara. "La tragicitat radica en una oposició

irreductible"; així va definir Goethe la tragèdia d'Èsquil. El fet que hi hagi una solució posterior no afebleix gens ni mica la terrible tragèdia dels protagonistes. Que Orestes hagi de ser justificat per la mateixa deessa Atena, i no per una mera i externa purificació ritual, que era allò que s'estilava, ens demostra que la condició humana encara és molt més fràgil: només els déus (si ho volen) poden salvar l'home; l'home és un ésser essencialment impotent.

I tot això Èsquil ho exposa en una llengua eminentment poètica, d'enorme força expressiva que fon forma i pensament en una unitat irrepetible.

Sòfocles

Biografia

Sòfocles va néixer l'any 497 aC en el si d'una rica família atenesa, al districte de Colonos. El seu pare Sòfil tenia un taller d'artesanía notable. Es feia amb la flor i nata de la societat atenesa, i Sòfocles va tenir una educació literària i fins i tot musical ben acurades. Sembla que quan era un efeb encapçalà el cor que celebrà el triomf a Salamina. Ben aviat es dedicà a escriure tragèdies.

Estimava tant la seva ciutat que sempre defugí d'acudir a corts i ciutats estrangeres quan se'l convidava; només en va visitar alguna en qualitat d'ambaixador atenès quan l'assemblea ho disposà d'aquesta manera. Així, se li atorgà el títol de φιλαθελναιότατος (*molt amant d'Atenes*). Ocupà alguns càrrecs polítics importants, tingué amistat amb Herodot, que visità Atenes en diverses ocasions, i com a general comandà junt a Pèricles, aleshores arcont estratg d'Atenes, una campanya de càstig contra l'illa de Samos, que havia volgut desvincular-se de la Lliga àtico-dèlica.

Com a autor teatral suprimí la forma tetralògica que va fer servir Èsquil, i introduí un segon actor a la tragèdia. Va morir l'any 404 aC, pocs mesos abans de la ruína total d'Atenes a la guerra del Peloponnès. De l'home que va mostrar als atenesos tant de dolor i d'horror (només se'n salva Èdip), els seus biògrafs antics en digueren que va ser un home feliç, que al llarg de la seva dilatada vida no va tenir ni una ombra, tan sols, d'infelicitat. En els concursos teatrals guanyà més vegades que els seus dos oponents Èsquil i Eurípides: vint vegades.

Obres de Sòfocles

Escrigué cent trenta tragèdies, de les quals han arribat set: ²

- *Àiax*. Després de la mort d'Aquil·les, les seves armes corresponen, com és natural, al més valent

² En ordre alfabètic: Αἶας, Αντιγόνη, Ηλέκτρα (amb el mateix títol que la d'Eurípides), Ἰχνηυταί o *Sàtirs rastrejadors* (l'únic drama satíric conservat de Sòfocles), Οἰδίπους ἐν Κολωνῶ, Οἰδίπους τύραννος, Τραχίνια i Φιλοκτήτης.

dels guerrers supervivents, que és Àiax. No obstant això, Ulisses, amb la seva astúcia, aconsegueix que li siguin adjudicades a ell; Àiax se'n vol venjar tot fent una gran mortaldat al campament aqueu. La deessa Atena, però, l'obceca, i l'heroi escomet un ramat de marrans. Quan retorna a l'estat de lucidesa, humiliat doblement, se suïcida.

- *Antígona*. Després de la mort dels germans Polinices i Etèocles, en acabar el setge de Tebes perquè han fracassat els seus assetjadors, el rei Creont ordena que Etèocles sigui enterrat amb tots els honors mentre que Polinices, com a traïdor a la ciutat, resti insepult. Antígona, la seva germana, l'enterra perquè "cal obeir els déus abans que un mortal", però paga la seva pietat fraternal amb la pròpia vida: és enterrada viva i aquest fet reporta danys irreparables a Creont, que s'adona del seu error massa tard.
- *Les dones de Traquis*. Deianira, esposa d'Hèracles, s'assabenta que el marit torna d'un combat acompanyat d'una bella esclava, Íole. Arran d'aquest fet, li envia com a obsequi un vestit que anys enrere li havia donat el centaure Nesos tot advertint-lo que li retornaria l'amor del seu marit si alguna vegada el perdia. La túnica, però, és un parany que ofega i abraça Hèracles, sense arribar a matar-lo. El fill d'Hèracles i Deianira, Hilos, maleeix la seva mare, que, quan s'assabenta de l'efecte que ha tingut el regal de la túnica, se suïcida. L'escena clou amb l'anada d'Hèracles, per voluntat pròpia, cap al mont Eta per morir-hi.
- *Èdip rei*. És la tragèdia d'Èdip, el nen expòsit arran d'un oracle que havia vaticinat que mataria el seu pare i es casaria amb la seva mare. Èdip es recollit per Pòlib i Mèrope, els reis de Corint, dels quals es creu fill. Quan ja és un adolescent, es baralla en un camí amb un desconegut –el seu propi pare, Laios– i el mata. Quan arriba a Tebes, allibera la ciutat de l'Esfinx en desxifrar l'enigma que la bèstia plantejava, i es casa amb la seva mare sense saber-ho. La mort de Laios, no venjada, causa una esterilitat general per tot el país. Èdip en vol esbrinar la causa, i en un magnífic joc dramàtic a poc a poc es va desvetllant el misteri. Iocasta, la mare i muller d'Èdip, se suïcida, i Èdip es buida els ulls. En un ambient espantós d'horror i desolació finalitza la tragèdia.
- *Electra*. Presenta el mateix tema que les *Coèfores* d'Èsquil, però Sòfocles li atribueix un tractament diferent: l'heroïna, germana d'Orestes, hi té el paper principal.
- *Filoctetes*. L'heroi que duu aquest nom té un arc que Hèracles li va regalar. L'oracle diu que sense l'ajut d'aquest arc els aqueus no prendran Troia. L'heroi, però, mossegat en un peu per una serp quan trepitjava terra sagrada inadvertidament, esvalotava amb els seus crits de dolor el campament dels aqueus, raó per la qual ells l'havien deixat abandonat a l'illa de Lemnos. En assabentar-se de l'oracle, Ulisses i Neoptòlem, el fill d'Aquil·les, van cap a l'illa per tal d'arrabassar l'arc al seu amo, Filoctetes. Ulisses ho vol fer amb astúcia, enganyant l'heroi. Neoptòlem, de primer cedeix, però després, tot guiant-se pel seu natural noble se'n penedeix i

declara a Filoctetes tota la veritat. El vell, enfurismat, es nega a marxar cap a Troia per socórrer els aqueus, però finalment cedeix, ja que li ho ordena el mateix Hèracles, que apareix en escena.

- *Èdip a Colonos*. És el drama de la glorificació d'Èdip que, al principi, apareix a l'escena com un captaire errabund acompanyat de les seves filles Antígona i Ismene. Quan sap que es troba prop d'Atenes, al bosquet de les Eumènides, recorda un oracle segons el qual és aquí on ha de trobar la seva salvació. Un cor d'ancians atenesos el vol expulsar del país, però Èdip reclama la intervenció de Teseu, rei d'Atenes, que s'hi presenta i accedeix a la seva petició. Èdip, en sentir que s'aproxima la seva fi s'absenta de l'escena; un missatger ens explica el seu final: Èdip, transfigurat, ha passat a un món de llum. El drama acaba amb l'adoració de la Mare Terra per part de Teseu, que promet ajut i protecció a les filles d'Èdip.

El teatre de Sòfocles

Sòcrates va descobrir el prototipus d'home exemplar mitjançant la filosofia; Sòfocles fa exactament el mateix per mitjà de l'escena.

Certament, els herois de Sòfocles, Èdip abans que cap altre, però també Antígona, Filoctetes, Electra..., descriuen com hauria de ser l'home. Sòfocles no es preocupa d'allò que tant interessava Èsquil, si la dissort humana és deguda a un pecat comès objectivament per l'home. En el plantejament dels drames de Sòfocles queda absolutament clar que els protagonistes són innocents.

Antígona fonamenta la voluntat indòmita d'afrontar el seu destí en un motiu ètic i religiós alhora. Això ens aboca a una consideració: l'element religiós és fonamental en el teatre de Sòfocles.

En l'*Àiax*, Atena se'n riu de l'heroi i el posa com a exemple que el poder diví pot menar l'home allà on vulgui. Les obres de Sòfocles, amb l'excepció de l'*Èdip a Colonos*, no tenen ni tan sols fan preveure un "final feliç". El conflicte tràgic no té solució. Té, però, un final ben amarg. I tot i amb això, en un cor de l'Antígona se'ns diu que tant l'home com la ciutat, si volen prosperar, han d'honorar la divinitat.

Eurípides

D'Eurípides, força apreciat en època hel·lenística i no tant al seu temps, s'han conservat moltes més obres que no pas d'Èsquil i de Sòfocles.

Biografia

Eurípides va néixer a Atenes cap al 485 aC (tot i que segons la mateixa notícia que vincula Sòfocles amb Salamina hauria nascut en aquesta illa el mateix dia d'aquella victòria naval). Era fill de família humil: el seu pare era un petit propietari i la seva mare verduaire. Així i tot es relacionà amb Anaxàgoras, el filòsof presocràtic, i amb els sofistes Pròdic i Protàgoras.

Contràriament a allò que veiem en Èsquil, que combat per la pàtria, i en Sòfocles, que la serveix cívicament, Eurípides no té cap relació especial amb la seva polis. Els seus coetanis ens el presenten com un home esquerp i sorrut. Es casà dues vegades, però no va ser feliç en cap dels dos matrimonis.

En unes quantes obres seves els personatges exterioritzen unes conviccions polítiques que deuen ser les de l'autor. Els personatges més conservadors d'Atenes, entre els quals hi ha el comediògraf Aristòfanes, el van atacar de manera ferotge, cosa que també indica quina deuria ser la seva tendència política.

Realment no va pas tenir gaire el favor del públic ni el favor dels tribunals dels concursos tràgics, atès que només s'endugué el primer premi quatre vegades. Cap a l'any 408 aC el rei Arquelau de Macedònia el reclamà a la seva cort en Pel·la, on va morir, uns mesos abans que Sòfocles, l'any 406 aC.

Obres d'Eurípides

Es conserven divuit obres d'Eurípides,³ per bé que no se sap ni tan sols quantes en va compondre.

- *Alcestitis*. Exposava el motiu clàssic de l'esposa que es presta a morir en lloc del marit, en aquest cas Admet. Tot just morta, arriba al palau Hèracles, que s'embriaga sense saber què ha passat. Després, quan ja és conscient de tot, baixa a l'Hades i recupera per a Admet l'esposa, que retorna amb ell a la terra. Tot i que l'obra conté trets satírics i burlescos, el sacrifici corprenedor de l'esposa fidel i els planys d'Admet davant la casa buida fan que aquesta obra tingui un clima genuïnament tràgic.
- *Medea*. Eurípides organitza aquesta tragèdia fent servir el mite dels argonautes que, embarcats a la nau d'Argos comandada per Jàson, arriben al Quersonnès traci (la península de Crimea) a la recerca del vellò d'or. Allà s'enamora de Medea, la filla del rei del país, que és una experta fetillera en encanteris. Medea fuig a Corint amb els grecs, però Jàson s'enamora d'una altra dona jove i bella. Medea, molt irritada, fa veure que s'alegra de la notícia i envia un vestit encantat d'efectes mortífers a la núvia, portat pels seus propis fills. Quan el regal ha fet ja els seus efectes, Medea mata els propis fills per ferir Jàson en allò que més estima.

Després del crim i d'una escena de burla sarcàstica del dolor de Jàson, Medea escapa en un carruatge alat. De fet, la figura de Medea és una creació total d'Eurípides. La tradició només proporcionava sobre aquest mite el nom de Medea i cap altra dada.

³ En ordre alfabètic: Ἀλκίηστis, Ἀνδρομάχη, Βάκχαι o *Bacants*, Ἑλένη, Ἡκάβη, Ἡλέκτρα (amb el mateix títol que la de Sòfocles), Ἡρακλείδαι, Ἡρακλῆς μαινόμενος, Ἰκέτιδες o *Suplicants* (amb el mateix títol que la d'Èsquil), Ἴππόλυτος, Ἴφιγένεια ἢ ἐν Αὐλίδι, Ἴφιγένεια ἢ ἐν Ταύροις, Ἴων, Κύκλωψ (l'únic drama satíric conservat d'Eurípides), Μήδεια, Ὀρέστης, Πῆσος, Τρωάδες i Φοίνισσαι.

- *Hipòlit*. Fedra, esposa de Teseu en segones núpcies, s'enamora perdudament del fill del seu marit, Hipòlit, que va tenir en el seu primer matrimoni. Aquest amor impossible la fa emmalaltir i es vol deixar morir. Confia el seu secret a la dida, que el fa entreveure a Hipòlit. El noi la rebutja indignat. Fedra, amb la por que Hipòlit la delati al seu marit, té un doble motiu per decidir morir. Per perdre el xicot es penja amb una tauleta a la mà on ha escrit que Hipòlit la pretenia seduir. Teseu s'enfurisma amb el fill i el desterra; tot just sortir de la ciutat els cavalls d'Hipòlit són espantats per un toro que Posidó envia per atendre la maledicció de Teseu, i el jove mor en bolcar el carro.
- *Hèracles embogit*. És la tragèdia del semidéu que de primer salva la seva muller i els fills d'una mort segura, però que després, embogit per les males arts d'Hera, els mata. El vell Amfitrió, pare d'Hèracles, la seva filla Mègara i els tres fills que ha tingut amb Hèracles es troben a Tebes, amenaçats de mort pel rei tebà Licos. Aleshores Hera ordena a la Bogeria (personificada) que embogeixi Hèracles, el qual assassina els seus fills i la pròpia esposa. Quan recobra la lucidesa Hèracles increpa durament Zeus per haver-ho permès, i així acaba l'obra.
- *Helena*. Aquesta obra només mereix el nom de tragèdia per extensió. Helena, en ser raptada del palau de Menelau, és, alhora, raptada per Hera, que la trasllada a Egipte; allò que Paris s'enduu no és altra cosa que un ídol fet de núvols. A Egipte la veritable Helena és festejada per Teoclimen, rei del país. Arriba Menelau, naufrag de Troia, sense saber que la seva esposa és allà. Després del reconeixement de tots dos esposos, amb el consentiment de Teònoe, germana de Teoclimen, enganyen aquest i aconseguen escapar. El drama acaba amb la ràbia impotent de Teoclimen.

El teatre d'Eurípides

Sòfocles ens presenta els homes tal com haurien de ser, Eurípides ens els presenta tal com són en realitat: heus aquí la clara línia divisòria entre aquest dos autors. El teatre d'Eurípides desmitifica el dolor, i per això mateix el fa més gran: la densitat de sofriment que presenten moltes de les seves tragèdies és una de les característiques més importants del teatre d'Eurípides. És un teatre que brolla sense res que hi faci de pont, de la mateixa immediatesa de la vida humana. Per això hi ha figures com la de Fedra, perduda per una passió absurda, Medea, ferida en la més íntima de les fibres de la seva feminitat. Si en el teatre d'Èsquil i de Sòfocles convenia accentuar l'aspecte "conflicte", en Eurípides cal accentuar decididament l'aspecte de "sofriment".

El vessant religiós també pren en Eurípides una tonalitat singular, més aviat opaca: hi ha déus que fan males accions, però ell mateix té una frase que diu *si els déus cometen males accions, no són déus*. Cap al final de la seva vida la religió degué obsessionar la ment del poeta. Va ser llavors quan va escriure les *Bacants*, una estranya tragèdia, que resulta una de les més belles de les que va escriure. S'hi

uneix una poderosa força constructiva i una empenta destructora: l'home que no comprèn, que es tanca a la divinitat, és esquarterat materialment i inconscientment pels agents d'aquesta divinitat. És el plantejament, viscut per Eurípides, d'una època revolucionària en els esperits, que ell aconsegueix reflectir singularment.

Valoració global de la tragèdia

Sòfocles i Eurípides viuen paral·lelament, són absolutament contemporanis, i malgrat que l'aspecte "sofriment" és característic de tots dos i no tant d'Èsquil, en la concepció de les seves obres la distància que els separa és enorme. Eurípides ancora el seu teatre en la vida de cada dia, que té moments feliços (reflectits en *Helena*) i tràgics (*Medea*, *Hèracles embogit*).

Èsquil i Sòfocles havien arrelat el seu teatre en les esferes suprahumanes de la llei moral, en la convivència cívica que s'hi fonamenta i que s'aferma en un temor religiós cert. Èsquil, Sòfocles i Eurípides abracen la integritat de la vida humana, que molt poques vegades ha estat tan exactament descrita com, de fet, ho ha estat en la tragèdia grega.

El mot més encertat sobre la tragèdia el pronuncià Aristòtil quan va afirmar que la seva funció principal és la *catarsi* (purificació) per la via del sofriment. Allò que considerem purament religiós té en la tragèdia una vigència perenne, i apunta a una progressiva perfecció de l'existència per la lliçó moral contemplada en l'escena i per la participació personal en el culte dionisiac que el teatre comporta. La tragèdia ha estat l'escola de Grècia.

Funció del cor en el teatre

Cal tenir molt en compte que l'arrel del teatre grec és el cor. És per això que sempre apareix en la tragèdia (i en la comèdia) com a part constitutiva i important de l'una i de l'altra. Fins i tot es podria indicar que el cor fou també el protagonista de l'obra en el drama grec més antic: els *Perses* i les *Suplicants* d'Èsquil són un record d'aquesta antiga funció.

Però amb el temps, el cor, tot i que no arriba a desaparèixer mai de la tragèdia (per bé que acaba desapareixent de la comèdia), perd importància; es limita a comentar, favorablement o desfavorablement, allò que succeeix a escena (o fins i tot entona uns estàsims sense relació aparent amb l'acció, com passa sovint en Eurípides) i marca, per mitjà de cants corals que recorden la lírica coral, quant a l'estructura, la separació entre dos episodis de l'obra.